

Tisztelt Konzul Asszony, Tisztelt Elnök Asszony, Tisztelt Elnök Úr!

Kedves Ünneplő Vendégek!

Kisgyerekkoromból nem emlékszem szabadon ünnepelt március 15-ékre. Az első tavaszi napokon egyenruhában felvonulva a szovjet megszállást ünnepeltették velünk április 4-én. Hetedikes voltam, amikor az úttörőegyenruhát felváltotta a fekete-fehér ünneplő, végre teli torokból énekelhettük a Kossuth kalapjára karikára eső esőt és édesanyám díszszebkendős dobozából is előkerülhetett a féltve őrzött kokárda. A legjobb persze mégis az volt, hogy az iskolai ünnepi megemlékezés miatt elmaradtak az órák, másnap pedig szabad napot kaptunk.

Gyerekkorom színhelyén, a borsodi iparvárosban most már lehetett arról beszélni, hogy az 1845-ben Ózdon felépített, az akkori idők legkorszerűbb technológiájával rendelkező kohászatból kívánták 1849-ben a szabadságharcosokat fegyverekkel ellátni. Több mint 20 ezer gránátot elő is állítottak a felkelők számára.

Ahogy teltek a rendszerváltozás utáni évek, úgy kapott március 15. egyre fontosabb helyet az életünkben. Ha a március idusa előtti napokban Debrecen főutcáján sétálok – életem jelenlegi legfontosabb helyszínén – mindenütt kokárdás gyerekeket látok, akik kezükben piros-fehér-zöld színű, kézzel készített kis lobogókkal vonulnak végig a belvárosban. Csapatokban állnak meg a Nagytemplom előtti tágas Kossuth téren, és hallgatják tanítóik magyarázatát Kossuth szobránál a márciusi ifjakról, a szabadságharcról, majd zászlócskáikat a Nagyállomás közelében álló Petőfi szobor lábához tűzik le. A Petőfi tér így március közepén olyanná válik, mint egy kis papírvirágokkal borított, nemzetiszínű Keukenhof. Ez a mai kor debreceni hagyománya.

A Piac utcán szép sorban haladó, lobogóval vidáman integető gyerekek talán fel sem fogják, hogy ahol járnak, több emberöltővel ezelőtt fontos történelmi események helyszíne volt. Debrecen, a kálvinisták szigorú rendje szerint élő város, a katolikus Habsburg-ház örökös ellenlábasa, nagy érdeklődéssel és lelkesedéssel fogadta az 1848. március 15-én kirobbanó pesti forradalom hírére. A feudális rend lebontását követelő 12 pontot a város vezetése magáévá tette, és hamarosan elrendelte a nemzetőrség felállítását is. A felhíváshoz idős és fiatal férfiak, sőt még a református kollégium diákjai is lelkesen csatlakoztak, miután Poroszlay Frigyes, a város főbírája eleget tett a diákok kérésének és felfegyverezte őket. Tanárok és diákok ezután váltak egymás ellen vetve harcoltak egymás oldalán, vállalva akár a teljes vagyonekbeledést vagy a későbbi megtorlást követő száműzetést is. Mai szemmel talán mulatságos abba belegondolni, hogy nemzetőr nem csak az lehetett, aki a hivatalos szép egyenruhát, a kék kabátot és szürke nadrágot

viselte. Nemzetőr lett az is, akinek csak annyira tellett, hogy a fejébe nyomja az egyensapkát, hiszen a nemzetet szolgálni nem külsőségekben, hanem lélekben és tettekben kellett.

Debrecen akkor vált igazán jelentőssé, amikor 1848 utolsó napjaiban a császári csapatok a fővárost fenyegették, így Kossuth Lajos, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke azt javasolta, hogy a kormány és az országgyűlés vonuljon biztonságos helyre, választásuk pedig a keleti országrészben lévő Debrecenre esett. Kisebb népvándorlás indult a város felé, a kormány és az országgyűlés tagjai, menekülők ezrei keltek útra. Kossuth és családja néhány nap múlva, 1849. január 7-én a Miklós utca felől jött be a városba. Érkezésükkor a városkapunál az őt a következőket jegyezte fel naplójába: Kossuth, a magyarok Mózese.

Debrecen ekkor lett először az ország fővárosa. A nemzeti ünnep előtt a belvárosában végig sétáló gyerekek több olyan ház előtt is meg szoktak állni, ahol egy-egy emléktábla őrzi a kormány és országgyűlés néhány hónapos debreceni tartózkodásának emlékét. A mai Széchenyi és Piac utcák sarkán álló egykori Podmaniczky-ház emeleti fogadótermében tartotta üléseit 1849-ben a Magyar Országgyűlés Főrendiháza. Ha fontos ügyről volt szó, akkor az Országgyűlés két háza összevont ülést tartott az innen néhány száz méterre található Református Kollégium Oratóriumában, ahol egyébként a Képviselőház ülésezett.

A Podmaniczky-házzal szemben a mai Kossuth és Piac utca sarkán áll a Régi Városháza. Ebben az épületben lakott Kossuth Lajos a családjával és itt volt a Honvédelmi Bizottmány hivatala is. Itt, a „titkos levéltár”-ban őrizték a magyar Szent Koronát. A városi legendárium szerint Kossuth nagyon szerette a virágokat, így a mai Déri múzeum területén lévő egykori Fűvészkert vezetője minden reggel két hatalmas csokrot küldetett neki, az egyiket a hivatali, a másikat a családi asztalára.

Debrecen szívében áll a város legikonikusabb épülete, a Nagytemplom. Kossuth itt mondta ki 1849. április 14-én a Habsburg-ház trónfosztását, április 19-én pedig ugyanitt olvasta fel a Függetlenségi Nyilatkozatot, majd e falak között iktatták be az ország kormányzójává, és itt a templom főhajójának bal oldalán áll szépen ívelt karfájával, bordó huzatos, hímzett virágokkal díszített ülésével Kossuth széke is.

1849 május végén a kormány és az országgyűlés elhagyta a várost. 1849 nyarán az orosz intervenció hatására egyre kilátástalanabb lett a harcok folytatása. Debrecen határában zajlott le 1849. augusztus 2-án a szabadságharc egyik utolsó csatája. Nagysándor József vezérőrnagy magyar honvédjeire a Habsburgokat támogató Paszkievics tábornagy orosz serege mért vereséget.

A szabadságharc nem sokkal a debreceni csata után elbukott, Világosnál augusztus 13-án Görgei Artúr letette a fegyvert. Tudjuk, véres megtorlás következett, a forradalom és szabadságharc vezetőire és résztvevőire kivégzés vagy száműzetés várt.

Március 15-e emlékezetét az elkövetkező évtizedekben hallgatás övezte. A szabadságharcot követő időszakban nem volt szabad, a kiegyezés után nem volt illendő rá emlékezni. Március 15-e 1928-tól vált hivatalosan megtartott nemzeti megemlékezéssé, melyet a kommunisták az 1950-es években eltöröltek, és újból csak 1991-ben lett pirosbetűs ünnepünk.

Kívánom mindannyiunknak, az egykori felvidéki, vajdasági, burgenlandi, kárpátaljai, erdélyi, magyarországi gyerekeknek, bárhol is éljünk ma a világban, ne felejtjük el, március 15-én a feudális keretek megdöntését és egy szabad, polgári rend létrejöttét követelték a forradalmárok. Ne engedjük, hogy ezek az eszmék valaha is feledésbe merüljenek. Tanítsuk meg gyerekeinknek a karikára eső esőt, varrjunk együtt kokárdát, és az sem baj, ha a gyerekeink a Pilvaxnál, a 12 pontnál vagy a pákozdi csatánál ma még az elmaradó tanóráknak és a szabad napnak sokkal jobban örülnek.

Köszönöm a figyelmet!

Dr. habil. Bozzay Réka ünnepi beszéde, mely elhangzott az amszterdami Hungaria Club 1929 és a Hollandiai Magyar Szövetség közös megemlékezésén, 2025. március 15-én